

ЕВОЛЮЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕКИ МНАУ В КОНТЕКСТІ ОРІЄНТАЦІЇ НА КОРИСТУВАЧА

Цокало О.О., заст. директора бібліотеки МНАУ

Ткаченко Д.В., зав. відділом автоматизації та інформатизації бібліотечних процесів
бібліотеки МНАУ

На сьогодні ми спостерігаємо процес адаптації інформаційно-бібліотечного обслуговування до змін в економічному й соціально-політичному житті. Бібліотеки, намагаючись адекватно відповідати на суспільні запити, наповнюють свою діяльність новим змістом –інформатизують усі напрями своєї діяльності. Бібліотеки, які традиційно були зберігачами накопичених людством знань, з моменту складення першого бібліографічного списку стали виробниками інформаційних продуктів. Бібліотечна діяльність розвивалася та ускладнювалася услід за розвитком інформаційних потреб суспільства, збільшенням кількості інформаційних ресурсів, розвитком методів аналітико-синтетичного перетворення інформації. Це дало можливість поетапно перейти від простого надання документа до бібліографічного опису – анотування – реферування – синтезу нових знань на базі аналізу текстів окремих документів і їхнього місця в інформаційному потоці. Тобто розвиток інформаційних продуктів і послуг відбувався шляхом поглиблення удосконалення рівня перетворення інформації первинних документів, що демонструє поступове збільшення наукоємності бібліотечно-інформаційної діяльності.

Пропонуємо простежити основні етапи становлення та особливостей розвитку інформаційно-аналітичної діяльності бібліотеки Миколаївського національного аграрного університету.

Історія бібліотеки МНАУ невіддільна від історії самого університету. В якості бібліотеки університету розпочала свою діяльність восени 1984 року. Як і в інших бібліотеках, до початку комп'ютеризації та автоматизації бібліотечних процесів, довідково-бібліографічний апарат складався з алфавітного, систематичного каталогів та систематичної картотеки статей. Важливою допомогою були галузеві та тематичні картотеки. З метою пропаганди в бібліотеці були складені тематичні картотеки рекомендованої літератури на актуальні теми, що відповідали тогочасній ідеології.

Довідково-бібліографічне обслуговування здійснювалося у формі усних та письмових бібліографічних довідок. У той же період розпочато групове інформування читачів у формі бюлетенів нових надходжень літератури, проведення днів кафедри, індивідуальне та групове інформування.

Отже, перший етап становлення довідково-бібліографічної діяльності у нашій бібліотеці охоплює 80-90 роки ХХ ст. На цьому етапі зростають фонди бібліотеки, кількість користувачів та наданих їм послуг. Сформовано ДБА для якісного надання усних та письмових бібліографічних довідок. І все це в умовах надмірного завантаження працівників бібліотеки. Штат на той час складався з трьох бібліотекарів та до кінця першого етапу збільшився до 10 осіб. Основним недоліком в організації довідково-бібліографічної діяльності була недостатня кількість бібліографів.

Другий етап інформаційно-аналітичної діяльності припадає на початок 2000 років. Завдяки створенню бібліографічного відділу збільшується кількість та якість бібліографічної роботи. Для другого етапу характерні такі особливості: диференційований підхід до обслуговування читачів, що надавав змогу побудувати довідково-бібліографічну діяльність відповідно до читацьких запитів і структури бібліотеки. Цілеспрямовано удосконалюється масове, групове та індивідуальне інформування читачів, що супроводжується впровадженням у практику нових форм інформаційної роботи.

Серед основних завдань бібліотеки пріоритетними були: покращення якості обслуговування, розкриття перед читачами книжкових фондів, підвищення якості інформаційно-бібліографічної роботи. В цей же період штат бібліотеки складається вже з 14 фахівців, відокремлюються спеціальні підрозділи бібліотеки та відкриваються 2 філії бібліотеки при гуртожитках університету. Водночас значно збільшується кількість проведених масових заходів, тематичних виставок, тематичних літературних вечорів, бесід.

Крім того, на початку 2000 років, в бібліотеці розпочинається комп'ютеризація. У 2004 році придбано програму «УФД/Бібліотека». З придбанням цієї програми розпочалося створення електронного каталогу (ЕК), баз даних. ЕК поєднує в собі функції абеткового, систематичного та інших каталогів і картотек бібліотеки. Матеріали відокремлених баз даних об'єднані за певною ознакою: книги, статті, навчально-методичні посібники МНАУ, електронні ресурси, автореферати дисертацій. Для самостійного пошуку інформації в системі «УФД/Бібліотека» в локальній мережі складено «Інструкцію користувача електронного каталогу (пошук інформації в системі «УФД/Бібліотека») на допомогу науковцям та студентам.

У 2008 році створено веб-сайт бібліотеки МНАУ, який відіграє особливу роль в довідково-бібліографічному обслуговуванні та посилює значення бібліотеки в навчальному процесі. На той час кількість комп'ютерів досягає 6 шт.

Комп'ютерні технології значно розширили можливості задоволення інформаційних потреб читачів, надання якісних інформаційних послуг. Інтернет й електронна форма збереження інформації відкрили нові можливості для здійснення пошуку в інформаційних масивах, її упорядкування, сортування і каталогізації.

В бібліотеці стає традицією на початку навчального року проводити для студентів I курсу заняття з основ інформаційної культури. Складено Програму до розділу дисципліни «Введення у спеціальність» «Інформаційна культура студента», яка призначена для студентів I курсу усіх спеціальностей.

Отже, можна зробити висновок, що для другого етапу характерна орієнтація на комп'ютеризацію бібліотечно-бібліографічних процесів, формування та накопичення ресурсів нового типу, які надалі стали ядром сучасної інформаційно-аналітичної діяльності бібліотеки. У цей же період відбувається первісна розробка методики накопичення, обробки та зберігання саме електронних ресурсів. Виникла необхідність уніфікації методики бібліографічного опису різних видів електронних ресурсів.

Основні тенденції, які простежуються протягом двох етапів - розширення консультаційних послуг, задоволення інформаційних запитів користувачів шляхом використання інтернет-ресурсів, електронної пошти для прийняття запиту та надання відповіді. Придбано повнотекстову БД навчальної літератури на змінних носіях.

У ці ж роки активізується робота по створенню покажчиків, серед яких біобібліографічний покажчик, присвячений 60-річчю ректора аграрного університету Шибаніну В'ячеславу Сергійовичу, тематичний бібліографічний покажчик «Наука і освіта в інформаційному суспільстві: історія і сучасність», «Наукові праці вчених МДАУ 1984-2009 : бібліогр. покажч. : у 2 т.», «Розвиток виноградарства і виноробства на Півдні України : ретросп. бібліогр. покажч.» та інші.

Наступний третій етап характеризується якісно новим підходом у вирішенні завдання доступності інформації. Це пов'язано, насамперед, з впровадженням в бібліотечну справу сучасних технічних засобів. Автоматизація і телекомунікація дозволили користувачеві, не виходячи за межі однієї бібліотеки, дізнаватись про склад фондів інших бібліотек, користуватися їх банками даних. Це значно розширило можливості бібліотеки: поряд з обслуговуванням власними фондами у нас з'явилась можливість забезпечувати користувачам доступ до зовнішніх інформаційних ресурсів.

Відповідно, на цьому етапі змінюються і критерії оцінювання інформаційного потенціалу бібліотеки. Він визначається не обсягом фонду і системою каталогів, а всією сукупністю наявних у бібліотеці засобів, що реалізують доступ до інформаційних ресурсів в цілому. В цей період бібліотека МНАУ входить до Корпорації бібліотек ВНЗ м. Миколаєва.

Відкриття Електронного читального залу (ЕЧЗ) у 2011 році значно розширило спектр інформаційних послуг. Це дозволило надавати необмежений доступ користувачам до бібліотек не тільки України, а й всього світу. В ЕЧЗ бібліотеки МНАУ студенти мають можливість здійснювати пошук в електронному каталозі (ЕК) бібліотеки; працювати з ЕК світової спільноти, з електронними варіантами навчальних посібників та підручників викладачів університету.

Бібліотека МНАУ орієнтується на постійне збільшення свого фонду та надання користувачам доступу до віддалених інформаційних ресурсів. Для цього створена електронна бібліотека (ЕБ), яка здатна надавати більш якісний та повний сервіс. В основу ЕБ покладена ідея об'єднання та систематизації розрізнених електронних ресурсів. В умовах дефіциту навчальної та наукової літератури ЕБ доповнює книжковий фонд, стає засобом розширення доступу до повнотекстових інформаційних ресурсів. В ній представлена продукція науково-педагогічних працівників університету, методичні матеріали, веб-ресурси, які відіграють важливу роль в забезпеченні навчальною літературою здобувачів вищої освіти.

Послуги, реалізовані бібліотекою МНАУ в електронному середовищі й орієнтовані на користувача розвиваються як в змістовному плані, так і в плані застосування нових сервісів. Завдяки розвитку та удосконаленню веб-технологій, ефективним інструментом не тільки надання доступу, але і засобом інформування стала віртуальна виставка. Якщо в попередні роки створення віртуальної виставки не мало чіткого алгоритму, то в цей період, за умови використання новітніх веб-сервісів, вона надає можливості користуватися повним текстом документу, що значно змінило її звичний формат. Водночас виникла необхідність скласти повну і чітку методику створення віртуальної виставки, починаючи з пошуку, систематизації й закінчуючи форматом надання інформації на сайті бібліотеки.

Таким чином, третій етап характеризується зростанням обсягів ресурсів, що обробляються фахівцями бібліотеки МНАУ в процесі інформаційно-аналітичної діяльності. Створюються інформаційні продукти не тільки на базі власних фондів, а й з використанням ресурсів відкритого доступу. Доступність, якість та повнота інформації стає пріоритетним напрямком у задоволенні інформаційних потреб користувачів.

На поточному, четвертому етапі інформаційно-аналітична діяльність орієнтується на сучасні потреби науково-педагогічного складу університету та студентів. Завдяки новітнім інформаційно-комунікаційним технологіям створюються умови для виходу бібліотеки на новий етап розвитку, що полягає в більшому використанні бібліотекою у своїй діяльності електронних масивів інформації.

Сьогодні інформація, яка необхідна користувачу розосереджена серед безлічі інформаційних і бібліотечних фондів, баз і банків даних, мережі Інтернет тощо. Тому сучасному науковцю або студенту буває вкрай важко віднайти серед великої кількості інформаційних ресурсів необхідну йому інформацію і підготуватись для подальшої аналітичної роботи. Причиною труднощів, пов'язаних з пошуком і відбором, може бути брак часу, відсутність чи обмеженість доступу до необхідного інформаційного ресурсу, відсутність навичок роботи з великими обсягами інформації і т. ін. Саме на подолання різноманітних труднощів спрямована інформаційно-аналітична діяльність бібліотеки, однією з форм реалізації якої є пошук, відбір, опрацювання і надання необхідної користувачу інформації з якомога більшої кількості джерел для подальшої аналітичної роботи та для інформаційної підтримки науково-дослідної діяльності.

Більш прогресивним рівнем інформаційно-аналітичної діяльності сучасної бібліотеки є документно-аналітичне обслуговування, яке покликане забезпечити наших користувачів аналітичною інформацією шляхом обробки змісту документу. Треба зазначити, що на сучасному етапі передбачається обробка не тільки текстових, але й графічних та відеоматеріалів з метою виявлення інформаційної цінності. Слід також враховувати особливості сприймання інформації сучасним споживачем - зміни повинні відбуватися у напрямку зростання візуалізації представлених інформаційних продуктів.

Щоб утримати свої позиції у сучасному інформаційно-комунікаційному просторі університету, бібліотека МНАУ активно освоює нові інформаційні технології – видавничі, мультимедійні, телекомунікаційні, електронізацію інформаційних ресурсів, аналітичну обробку інформації. Нині одним із пріоритетних і перспективних напрямів роботи є підготовка інформаційно-аналітичних продуктів «на випередження». Ми маємо на увазі підготовку аналітичних довідок, прогнозів та створення баз даних з тих питань, які вже найближчим часом можуть стати актуальними. До таких матеріалів, у першу чергу, слід віднести: тематичний підбір матеріалів з використанням методик аналітичного групування (матеріали предметно-орієнтованих баз даних, спеціально скомпоновані моніторингові матеріали, матеріали, орієнтовані на вирішення проблем міждисциплінарного значення та ін.), тематичні огляди і, власне, прогнозно-рекомендаційні аналітичні продукти.

Головною проблемою при постійно зростаючих обсягах інформації в процесі підготовки інформаційно-аналітичних матеріалів став відбір інформації. З причини того, що та сама інформація може бути представлена в різних джерелах, вона може бути неперевіреною, поверхневою, мати застарілі відомості. Тому при підготовці та формуванні оглядів, БД достовірність інформації визначається шляхом порівняння її в різних джерелах.

Ще одним напрямом роботи бібліотеки є вибіркове розповсюдження інформації (ВРІ) та диференційоване обслуговування керівництва (ДОК), яке здійснюється на основі систематичного пошуку інформації у вхідному потоці первинних і вторинних документів.

Намагаючись відповідати сучасним вимогам, бібліотека МНАУ постійно перебуває в пошуку, вносячи корективи не лише в технологію обробки інформації, а й прагне до підвищення інформаційно-комунікаційної компетентності науково-педагогічних працівників. З цією метою нашими фахівцями було розроблено комплекс методичних рекомендацій спрямованих на адаптацію науковців університету до змін в інформаційному середовищі.

За роки своєї діяльності фахівці нашої бібліотеки створили потужний інформаційний ресурс, завдяки якому потреби наших користувачів задовольняються оперативно, ефективно і у повному обсязі.

На сьогодні можна стверджувати, що, враховуючи тенденції розвитку інформаційного суспільства й роль у ньому інформації, у системі соціальної комунікації основне місце належатиме електронним інформаційним потокам. Поряд із цим сучасній бібліотеці у своїй діяльності необхідно робити акцент на роботу не тільки з друкованими документами, а з інформацією, оскільки вона забезпечує вимоги сучасного інформаційного суспільства щодо перспектив свого розвитку.

Список використаних джерел

1. Бабенко Ж. В. Трансформація процесів інформаційної діяльності у сучасному інформаційно-комунікаційному середовищі / Ж. В. Бабенко // Проблеми розвитку документально-інформаційних систем у сучасному інформаційно-комунікаційному середовищі : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Рівне, 10 лют. 2016 р. / ред. кол. : Г. В. Сілкова, Ж. В. Бабенко, М. С. Костенко, Р. М. Крет ; за заг. ред. М. С. Костенко ; наук. консультант Г. М. Швецова-Водка ; Рівнен. держ. гуманітар. ун-т, каф. докум. комунікацій і бібл. справи. — Рівне : РДГУ, 2016. — С. 6-9.

2. Берегельський А. В. Візуальна аналітика як метод узагальнення великих потоків даних / А. В. Берегельський // Бібліотека XXI століття: перспективи та інновації : матеріали Всеукр.наук.-практ. конф., Київ, 23 квіт. 2015 р. / М-во освіти і науки України ; М-во культури України ; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв ; Наук. б-ка, каф. книгознавства і бібліотекознавства. – К. : Вид. центр КНУКіМ, 2015. – С. 36-40.
3. Кобелев О. М. Трансформації системи соціальних комунікацій як фактор розвитку інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек / О. М. Кобелев // Короленківські читання 2015. – Харків, 2016. - С. 7-15.
4. Медведєва В. Становлення інформаційно-комунікаційних технологій у діяльності інформаційно-аналітичних служб бібліотек (на прикладі Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади НБУВ) : монографія / Валентина Медведєва ; НАН України ; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2013. – 180 с.
5. Медвідь Т. П. Систематизація бібліотечно-інформаційних баз даних з питань сільського господарства як можливість відображення нових знань галузі / Т. П. Медвідь // Бібліотечний вісник. – 2012. - № 2. – С. 26-29.
6. Моторна Н. І. Просування інформаційних продуктів та послуг у сучасному інформаційно-комунікаційному просторі / Н. І. Моторна // Проблеми розвитку документально-інформаційних систем у сучасному інформаційно-комунікаційному середовищі : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Рівне, 10 лют. 2016 р.) / ред. кол.: Г. В. Сілкова, Ж. В. Бабенко, М. С. Костенко, Р. М. Крет ; за заг. ред. М. С. Костенко ; наук. консультант Г. М. Швецова-Водка ; Рівнен. держ. гуманітар. ун-т, каф. докум. комунікацій і бібл. справи. — Рівне : РДГУ, 2016. – С. 16-20.
7. Ніколаєнко Н. М. Управління інформаційно-аналітичною діяльністю бібліотеки ВНЗ в умовах інноваційних змін [Електронний ресурс] / Н. М. Ніколаєнко // Бібліотеки ВНЗ України у процесі імплементації Закону "Про вищу освіту" та інформатизації суспільства : матеріали Всеукр. наук. конф., Івано-Франківськ, 16-19 черв. 2015 р. / Я. А. Пилип, Л. В. Цок, О. Б. Тачинська. - Івано-Франківськ : НТБ ІФНТУНГ, 2015. - С. 203-207. – Режим доступу : <http://elar.nung.edu.ua/handle/123456789/2298>. - Дата останнього доступу : 20.04.2017. – Назва з екрану.

8. Подрезова М. А. Информационно-аналитическая деятельность современной библиотеки [Электронный ресурс] / М. А. Подрезова // Вісник Одеського національного університету. - 2011. - Вип. 5/6. – Т. 16. Режим доступу : <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/2683>. - Дата останнього доступу : 20.04.2017. – Назва з екрану.
9. Севастьянова М. В. Тенденции развития информационно-библиографического обслуживания в виртуальной среде: основные проблемы [Электронный ресурс] / М. В. Севастьянова // Информационно-аналитическое обеспечение сферы культуры: состояние и перспективы : материалы всероссийской конференции, 16–18 сентября 2015 г., Санкт-Петербург. – СПб, 2015. - С. 77-80.
10. Сухарева Л. В. Інтеграція і комунікація ресурсів бібліотек внз у формуванні науково-інформаційного простору / Л. В. Сухарева // Місце бібліотек ВНЗ у міжнародному науковому інформаційному просторі : матеріали наук.-практ. конф., 29 листоп. 2016 р., м. Вінниця / уклад. М. П. Сахарова. – Вінниця, 2016. – С. 4-10.
11. Тодорова Є. М. Особливості бібліографічного обслуговування в цифровому просторі / Є. М. Тодорова // Короленківські читання 2014. – Харків, 2015. - С. 21-31.